

A CSÍKI MAGÁNJAVAK

A TRIANONI ROMÁNIA hatalma alá vettett magyarság a Csík-vármegyei Magánjavak 22 éves sorsát méltán tekintette a magyarság gazdasági kifosztására irányuló román politika legfeltűnőbb esetének.

„Csíki Magánjavak“ elnevezés alatt az 1764-ben szervezett egykori első székely határőrezred közös birtokait értjük. E birtokok története a XVIII. századba nyúlik vissza. A század elején ugyanis a moldvai lakosok, felhasználva az erdélyi zavarokat, bizonyos határmenti havasokat és erdőterületeket elfoglaltak és használatba vettek. Emiatt állandó volt a határvillongás Erdély és Moldva között. A vita 1769-ben közös határrendezéssel fejeződött be, melynek értelmében a szóbanforgó erdőterületeket Erdélyhez csatolták vissza. 14 év múlva, 1783-ban II. József császár az erdőt egyik rendeletével „a határőr-katonaság javára és előmenetelére“ adományozta. E havasok egy részét a naszódai II. román határőrezred kapta, a többieket pedig a csíki és háromszéki határőrök. Az ezredek hatósága a területeket bérbeadta és a jövedelmet a határőr-családok között osztotta fel. Később a jövedelem felosztása helyett ezred-i közös ruházati pénztárt alapítottak, melyből a határőrök katonai ruházatközlési költségeit fedezték.¹

A birtokok helyzete 1851-ig változatlan maradt. Ekkor I. Ferenc József, meg akarván büntetni a székelyeket az 1848-as magyar szabadságharcban való részvételük miatt, a határőrezred birtokait az állam javára elkoboztatta. Ugyanekkor a naszódai volt II. román határőrezred vagyont az ezredet alkotó családoknak örök tulajdonába adta. A kiegyezés után I. Ferenc József visszavonta 1851-iki intézkedését és a magyar kormány előterjesztésére, 1869 február 16-án kelt elhatározásával, a csíki és háromszéki I. és II. székely határőrezredek birtokait magántulajdonképpen örökre visszaadta az ezredeket alkotó családoknak, azaz leszármazottaiknak. A visszaadott javak jövedelmét a földművelés, kézmű-, gyárpar és kereskedelem emelésére, általában a székely nemzet jólétére fordították. Jellegük magánjogi volt, csupán célszerűségi okokból kívánta az említett miniszteri előterjesztés a feloszthatatlan közös birtoklást. Ilyenformán ugyanis a nagyrészt havas és erdős hegyláncokból álló birtokokat könnyebben lehetett kihasználni.

1869 után az egykori székely határőrök leszármazottai zavartalanul bírták és használták a vagyont, mint ahogy a naszódai román határőrök is háborítás nélkül élvezték a nekik adott birtokokat. A magyar állam jogvédelme egyaránt biztosította nekik vagyonuk békés használatát. A határőr-családok éltek is a lehetőségekkel s a közös vagyomból áldásos intézményeket létesítettek. A csíki vagyon birtoklására, igazgatására és a jövedelem felhasználására szabályzatot dolgoztak ki, melynek értelmében önkormányzati joggal bíró igazgatóság vette kezébe a vagyonszösség ügyeinek intézését. A kormánytól jóváhagyott szabályzat alapján megválasztott igazgatóság közmegelégedésre vezette az ügyeket. Ezek széleskörű gondosságot igényeltek. A vagyonszösség birtoka 62.604 kat. hold erdő- és legelőterületből s különféle alapokból, épületekből és berendezésekből állott. Az ingatlanok értéke 1914-ben 105,820.000 aranykorona volt. Az igazgatóság árva- és szeretetházat alapított, Csíkszeredában polgári leányiskolát állított és tartott fenn, a vagyonhoz jogosult családok leszármazottainak ösztöndíjakat és tanulmányi segélyeket adott, vándortanítókat alkalmazott, gazdasági és ipari befektetéseket támogatott s különféle célokra igen sok épületet emelt. A vagyon jövedelméből ilyenformán közvetlen vagy közvetett módon mindenkinek jutott, aki Csík megyében élt. Így a csíkmegyei román községek is bőven részesültek a székely határőr-családok vagyonszösségének áldásaiban. Leginkább persze azok a községek, melyek a magánjavak birtokainak közelében

¹V. ö.: Pál Gábor: „A székelyföldi közbirtokok és az agrárreform“, Magyar Kisebbség, 1923 1. és 2. szám.

feküdtek. Ezek: Békés, Bélbor, Holló teljesen román lakosságú és Tölgyes vegyeslakosságú falvak voltak. E négy község román lakosai a szó szoros értelmében a Magánjavak birtokain éltek és anyagi gyarapodásukat is a javakat kezelő igazgatóság nagylelkűségének köszönhették. Csekély váitságért teljes tulajdonú telkeket és birtokokat kaptak s a Magánjavak hegyi és havasi legelőit potom bérösszeg fejében használták. A világháború alatt részben elpusztult falvaik újjáépítésére a Magánjavaktól ingyen 40.000 köbméter fát és rengeteg ingyen tűzifát kaptak. Békás község 54 román családja pedig ugyanakkor a község belterületén jutott olyan belsőségekhez, melyeken letelepedett, holott azelőtt mészsebb fekvő hegyvidéken volt kénytelen lakai.¹

Ilyen előzmények után szakadt rá a csíki székelyekre a román uralom. Mikor az első földreform-hírek felröppentek, a csíki székelyeket nagy aggodalom fogta el. Az 19x9 szeptember 10-én kelt, 3911. számú, első erdélyi román földreformtörvény azonban „a volt határőrvidéki ezredek vagyongközösségének birtokait” a tulajdonosok nemzetiségére való tekintet nélkül mentesítette a kisajátítás alól. A csíki székelyek feülekeztek. Sajnos, örömkorai volt; ugyanis az erdélyi Kormányzó Tanács által kiadott földreformtörvény nem került végrehajtásra. Ellenben az 1921 július 23-án megjelent új törvény csak a volt naszódai II. román határőrezred leszármazottainak 300.000 kat. holdat kitevő közös vagyonát mentesítette a kisajátítás alól. Az egyenlő elbánás kisebbségi szerződésben biztosított elvének durva felrúgásával, a Csíki Magánjavak alávették a kisajátításnak, míg a naszódai és később a karánsebesi egykori román határőrök leszármazottainak sokkal nagyobb birtokai teljesen mentesültek. A kisajátítási törvény itt szépen elfogadta a magyar törvényhozás által létesített helyzetet és a naszódai határőrezred románjainak birtokait a következő formában vette ki a kisajátítási eljárás alól. „A volt naszódai II. román határőrezred községeinek legelői, — olvassuk a törvényben — melyeket az 1890. évi XVII. t.-c. szabályozott, mint községi legelők minden kisajátítási eljárás nélkül megmaradnak. Ezeket a legelőket a volt határőrközségek minden lakója használja, még ha nem származnak is határőr-családból... A volt naszódai II. román ezred községeinek határerdei az 1890. évi XVIII. t.-c. értelmében minden kisajátítási eljárás nélkül községi erdőként maradnak. Ezeket az erdőket a volt határőrközségek minden földműves lakója használhatja, még ha nem származik is határőr-családból.“ A törvény eme kivételes intézkedését a végrehajtás során a karánsebesi román határőrezred vagyongközösségére is kiterjesztették..

A román és magyar határőr-családok vagyongközösségeire vonatkozó megkülönböztetés következményei nem sokáig vártak magukra. Az I. és II. fokú agrárbizottság a csíkmegyei román községek, szórványegyházak és román magánosok javára a magánjavak birtokaiból 27.000 kat. hold legelőt kisajátított. A magánjavak igazgatósága a kisajátítási eljárást megfellebbezte. Az agrárbizottság a fellebbezésre 1923 február 26-án hozott határozatával válaszolt. Ez a határozat bombaszerűen hatott. Az agrárbizottság ugyanis az igazságtalan kisajátítás elítélése helyett a magánjavak minden birtokát román állami vagyonnak nyilvánította. E hallatlan döntést azzal indokolta, hogy szerinte a székely határőrök leszármazottai a vagyont csak haszonélvezetre kapták s a haszonélvezeti jogot is elveszítették az 1848-as forradalom idején tanúsított „hütlenségek” miatt. Az agrárbizottság véleménye szerint 1869 után is csak haszonélvezetről volt szó, mert a vagyontulajdonjoga az államé maradt. Mivel pedig a román állam a magyar állam

¹U. o.

² Monitorul Oficial, 1921. évf. 93. szám.

jogutódja eszerint a vagyonnak teljes és zavartalan tulajdonosául tekinti magát.¹

A döntést csakhamar követte a végrehajtás. 1923 áprilisában a román kormány a Magánjavak igazgatóságát feloszlatta és a vagyont erőszakkal birtokba vette.

A csíki székelyek derék vezetői azonban nem nyugodtak bele a csíki székelység közvagyonának elkobzásába és a méltánytalan bánásmódba. A Magánjavak igazgatósága az országgyűlés mindkét házához és a minisztériumokhoz beadványokat intézett, kérve az igazságtalanság jóvátételét. Mikor e lépések eredménytelenek maradtak, Ugrón István a Magyar Szövetség nevében küldöttség élén kereste fel Constantinescu földművelésügyi minisztert, feltárva előtte a visszaélést és kérve annak jóvátételét. Sajnos, e kérvényezésnek sem lett eredménye. Ekkor a minisztert Sándor József képviselő vezetése alatt új küldöttség kereste fel. A miniszter rögtöni intézkedést ígért, de ígéretéből megint nem teljesített semmit. Némi habozás után a Magánjavak igazgatósága elhatározta, hogy az ügy érdekében a királyhoz fordul, s ha ez a lépés sem járna eredménnyel, panaszt tesz a Népszövetségnek. Gaál Endre meg is szerkesztette a memorandumot, melyet a Népszövetséghez akartak benyújtani. A memorandum szövegét ki is nyomtatták. Ekkor azonban a Csíkszeredái rendőrfőnök a memorandum kéziratát és a már kinyomtatott példányokat elkobozta s ezzel a népszövetségi benyújtást egyelőre megakadályozta.

Az újabb erőszakosságot nyomon követte Constantinescu földművelésügyi miniszter 1923 december 7-1 képviselőházi nyilatkozata. E nyilatkozatot a miniszter egy interpellációra való válaszképpen tette és benne rámutatott a Magánjavak ellen indított harc igazai okaira. „Megvizsgálva a fellebbezéseket, arra a meggyőződésre jutottam — mondotta ez alkalommal —, hogy ebben az ügyben nem lehet szó kisajátításról, hanem az állam az egészet vissza kell hogy vegye magának. Az agrárbizottság fenséges hazafias cselekedetet végzett, helyrehozván határozata által a múltban elszenvedett igazságtalanságot és nyomorúságot.“

A földművelésügyi miniszter nyilatkozata után a helyzet reménytelennek látszott. Az uralmon lévő liberális párt hírhedt közoktatásügyi minisztere, Angheliescu ekkor indította meg ismeretes hadjáratát a magyar felekezeti iskolák ellen s ezzel a kultúrharc megkezdődött. Viharzása alatt a Magánjavak sorsa a magyar és román közvéleményben egyaránt háttérbe szorult. A javak igazgatósága közben állandóan kereste a jogorvoslatot. Erre azonban csak valamilyen más kormány nyújthatott volna lehetőséget. Valóban, 1926 elején az Avárescu-féle néppárt a Magyar Párttal kötött megegyezésben ígéretet tett a Magánjavak ügyének igazságos rendezésére. Sajnos, mikor a párt hatalomra került, ígéretét nem tartotta meg. Hasonlóan meddőnek bizonyult az a reménykedés is, mellyel sokan a Maniu-kormány felé fordultak. Maniu az előtte megjelent küldöttség vezetőjétől átvette ugyan a memorandumot, de e sokatmondó kijelentést fűzte hozzá: „Vélt igazukat meg fogom vizsgálni.“ A vizsgálatból természetesen semmi sem lett s minden maradt a régiben. Ezek után a Magánjavak igazgatósága úgy látta, hogy többé nincs lehetőség az ügy belföldi megoldására. Ezért az egyetlen megmaradt lehetőség útjára lépett és 1929 július 20-án Balogh Arthur udvarhelymegyei és Pál Gábor csíkmegyei szenátorok útján beadta panaszát a Népszövetséghez. A panasz rámutatott az elkövetett szabálytalanságokra és törvénytelenésekre. Az agrárbizottságnak törvény szerint csakis kisajátítási kérdésekben volt hatásköre. Ezzel szemben a bizottság

¹A kérdés eme részét ismerteti Balogh Arthur: A csíkmegyei Magánjavak c. cikkében, Erdélyi Magyar Évkönyv, 1930, 223 l.

az addig senki által kétségbe nem vont tulajdonjog kérdésének eldöntésébe avatkozott be, holott ezt csak bíróság tehetné volna meg. A román kormány eljárása semmibe vette az egyenlő elbánás elvét, midőn a teljesen azonos eredetű és természetű román és magyar vagyonközösséggel szemben különböző módon járt el. (V. ö. Balogh Arthur i. h.)

A beadott panaszt az aláírók új meg új pótbeadványokkal egészítették ki, feltárva az időközben előforduló újabb fejleményeket. A Népszövetség tanácsa a panaszt kiadta a román kormánynak. Ez négy ízben válaszolt a panasz tartalmára. Azonban hiába szedte elő minden találékonyását, a népszövetségi körökben kialakult kedvezőtlen légkör hatását nem tudta ellensúlyozni. Ezért 1931. május 21-én a népszövetségi ülésen képviselője által a tárgyalás elhalasztását kérte, mert mint mondotta, a petíció aláíróival egyességet kísérel meg és ezen célból már ki is nevezett egy hattagú bizottságot. A tanács a kérésnek helyet adott és az ügy tárgyalását a következő ülészig halasztotta el.

Valóban 1931. június 19-ére a bukaresti külügyminisztérium tárgyalásra hívta meg a panasz aláíróit. Ezek két aláíró kivételével mind megjelentek. A hattagú állami bizottság azonban a tanácskozást azzal indította meg, hogy a panasz aláírói nem jogosultak a Csíki Magánjavak képviselőjére, mert e vagyon sohasem volt a csíki székelység tulajdona. Ezt az állítást a panasz aláírói visszautasították és kijelentették, hogy semmiféle olyan megoldáshoz nem járulnak hozzá, mely a visszaadás tárgyát képező javakra nézve a csíki székelységet tulajdonjogától végleg megfosztaná. Ezzel a tanácskozás véget is ért, mivel a román kormány által kinevezett hattagú bizottság semmiféle javaslatot nem tett a megegyezésre, nem is lévén erre vonatkozó felhatalmazása. A román kormány nyilvánvalóan húzni akarta az ügyet. A tárgyalásról a panasz aláírói jelentést tettek a Népszövetségnek. Erre a külügyminisztérium mintegy nyolc hét múlva új tanácskozásra hívta meg az aláírókat. Ez alkalommal már javaslatot is tett a megegyezésre vonatkozólag. Ám e javaslat kiinduló pontja megint csak a régi volt: a román állam által elvett összes javak utódlás jogán a román államot illetik meg. A javaslat többi részei lényegtelen engedményeket tartalmaztak, melyekkel a román kormány „nagylelkűségből” hajlandó lett volna némi kárpótlást adni a kifosztott székelyeknek. Ezek az engedmények bizonyos épületek visszaadására, némi iskolai és egyházi segélyre és a magánjavak alkalmazottainak nyugdíjjogosultságára vonatkoztak. A panasz aláírói természetesen nem fogadhatták el ezt a javaslatot. Miután erről szóló véleményüket kifejezték, az állami bizottság újabb utasítás szükségét érezve a tárgyalást befejezte. Az újabb eredménytelen megegyezési kísérletről az aláírók ismét jelentést tettek. Erre a Népszövetség 1931. szeptember 4-ére a magánjavak ügyét tárgyalásra tűzte ki. A román állam képviselője azonban ismét halasztást kért az egyezkedési tárgyalások folytatása céljából. (V. ö.: „Magyar kisebbség” 1932. 161. 1.).

Az újabb tárgyalást 1931. október 10-én tartották meg Bukarestben. Sajnos, ez sem vezetett eredményre. Ekkor még egy utolsó megegyezési kísérlet történt november 4-én, Brassóban. Ez alkalommal az aláírók részletesen kifejtették kéréseiket a Magánjavak ügyének igazságos rendezésére. Kérték az épületek visszaadását, a már kiosztott földek és legelők jövedelmének visszatérítését, a vissza nem adható területek használatáért üllő kárpótlást, azokat az erdőket, melyeket az erdőségektől távolabb fekvő községek kaptak és az állami tartalékképpen kezelt területek és letarolt erdők értékének megtérítését, valamint visszaadásukat.

Az állami bizottság ezeket a kéréseket visszautasította és a csíki székely volt határőrök utódainak tulajdonául semmiféle vagyontárgyat, sem épületeket, sem erdő- vagy legelőbirtokokat el nem ismert, hanem azokra az állam tulajdonjogát hangoztatta és csak bizonyos halvány ígéretekkel tett előbbi ígéreteinek megfelelően.

Az utolsó egyezkedési kísérlet eredménytelenségéről a panasz aláírói végleges jelentést tettek a Népszövetségnek, mely 1932-ben végre tárgyalásra tűzte ki a már harmadik éve beadott panaszt. E panasz tárgyalása előtt

a román kormány még egy kibúvót talált: kétségbe vonta a Népszövetség illetékességét a csíki magánjavak tulajdonjogának eldöntésére nézve. E kibúvó azonban csak annyiban sikerült, hogy a Népszövetség a panasz elintézése alkalmával valóban kitért a tulajdonjog kérdésében való határozott döntés alól, azonban határozatában közvetve mégis elismerte a panaszlók igazát. Ezt a határozatot a népszövetségi tanács 1932. szeptember 27-i ülésén hozta. A határozat lényege a következőkben foglalható össze:

A csikmezei magánjavak régi igazgatóságát visszaállítják, saját alapszabályai alapján, amelyeket azonban a román közigazgatási joghoz kell alkalmazni. A módosítások nem változtathatják meg a régi adminisztráció szervezetét, sem pedig annak a közhatóságokhoz való viszonyát. Az összes városi ingatlanok visszaadtnak a visszaállított igazgatóságnak, az 1923-ban felvett leltár szerint. Ezek az ingatlanok a visszaállított igazgatóság rendelkezésére állanak. A román állam birtokában maradt erdő- és legelőterületekből a népszövetségi döntés visszaítélte 6.704 hektár, azaz 11.659 hold erdő- és legelőterületet. (Ez az elvett birtokok 19%-át tette ki). A román állam elismeri a magánjavak volt alkalmazottainak nyugdíjogosultságát az állami hivatalnokokra érvényes szabályok szerint.

A népszövetségi döntést ismertető jelentés hangsúlyozta, hogy ez a megoldás nem terjed ki a kérelmezők által felvetett jogi kérdésre, de viszont megóvjá a kisebbség legitim érdekeit a román állam legfőbb érdekeinek figyelembevételével. Ez a kijelentés már mutatja, hogy a Népszövetség csak gyakorlati megoldást akart adni és tulajdonképeni hivatását nem teljesítette. A kisebbségi jogsérelem lényegével nem foglalkozott és olyan döntést hozott, amely a román kormány megalégedésének biztosítására irányult. Természetesen ez a megoldás az aláírókat és az egész magyar közvéleményt nagyon kínosan érintette. Mindazonáltal a népszövetségi döntés bármennyire igyekezett is a román kormánynak kedvében járni, határozatában közvetve elismerte a panaszlók tulajdonjogát, csak ennek következményeit nem vonta le. A határozat mindenütt visszaadásról, visszatérítésről beszélt, már pedig, amint Balogh Arthur egyik tanulmányában szellemesen fejtette ki, visszaadni csak azt lehet, ami nem a visszaadónak tulajdona. Ilyenformán a csíki székelyeknek elvileg igazat adtak, de gyakorlatilag csak elkobzott vagyonuk morzsáival kellett megelégedniük. („Magyar kisebbség“, 1932. dec.).

Hátra volt azonban a népszövetségi döntés végrehajtása. A kormány hosszas habozás után 1934 júniusában törvényjavaslatot terjesztett be az 1932-i népszövetségi egyezmény végrehajtása céljából. E törvényjavaslat azonban olyan formában próbálta a népszövetségi döntést végrehajtani, mely a magánjavak visszaadott része fölött is a román hatóságoknak adta volna a rendelkezés jogát. Hiába szólalt fel a javaslattal kapcsolatban Gyárfás Elemér szenátor, hozzászólásainak nem volt gyakorlati következménye. A kormány változatlanul megszavaztatta a törvényjavaslatot, mely pedig semmiképpen sem volt alkalmas a népszövetségi tanács 1932. szeptember 27-én kelt és a román kormány által fenntartás nélkül elfogadott döntés igazságos végrehajtására. A törvényjavaslat ugyanis lényegesen eltért a népszövetségi döntés betűjétől és szellemétől. Először is nem tartalmazta azoknak a vagyontárgyaknak a felsorolását, melyeket a népszövetségi döntés alapján a magánjavak kezelésének vissza kellett adni. Továbbá nagyon veszélyes és teljességgel önkényes volt az a rendelkezés, mely szerint az állam a visszaadás tárgyát képező javakat a vagyonkezelésre kijelölt szerveknek csak olyan nyilatkozat ellenében adja át, mely minden más vagyoni igényről való lemondást tartalmaz. Ezért Gyárfás szenátor végső következtetése az volt, hogy a panaszlóktól követelt „lemondó nyilatkozatnak feltételül való kikötése megengedhetetlen kényszer“, mely ellen a magyarság-

nak a leghatározottabban kell tiltakoznia. („Magyar kisebbség“, 1934. 418. l.)

A tiltakozás el is hangzott, de hiába. A román kormány nem változtatott szándékán és megindította az eljárást a törvény végrehajtására. Persze ez is hosszabb időt vett igénybe s így csak 1936-ban került sor arra az utolsó kísérletre, mely a népszövetségi döntés végrehajtására irányult.

Otetea Valér, Csík vármegye prefektusa 1936. június 15-ére összehívta a Magánjavak nemrég megválasztott vagyonkezelő bizottságát, hogy a román törvényhozás által megszavazott törvény értelmében a tulajdonosoknak visszatért ingatlanokat birtokba adja. A prefektus elnöklete alatt megjelentek a tanácskozáson Avramescu állami jogtanácsos, Suciú erdőigazgató és a Magánjavak vagyonkezelő bizottsága. Avramescu a tárgyalások elején bejelentette, hogy a vagyont csak abban az esetben adják át, ha a birtoktulajdonosok olyan értelmű nyilatkozatot adnak, mely szerint a törvényben megállapított 12.000 holdnak és középületeknek átvételével minden követelésük kielégítést nyert -és tovább a román államtól semmi igényük nincs. A magánjavak vagyonkezelő bizottsága ezt a követelést visszautasította. Kijelentette, hogy ilyen nyilatkozatot semmi körülmények között nem adhat, mert erre sem megbízása, sem lehetősége nincs. A vélemények összeütközése miatt átadás nem történt és a további tárgyalást július i-ére napolták el.

Mivel az átadást a román kormány a fenti feltételekhez kötötte, a magánjavak vezetősége nem volt hajlandó felfogását megváltoztatni és ezért emlékiratban fordult a kormányhoz. Az emlékiratban ismét összefoglalta a kérdés előzményeit, majd pedig tiltakozott a tulajdonjogról való lemondási nyilatkozat követelése ellen. „Az igazgatótanács—mondja a memorandum—annak a vagyonközösségnek nevében, melyet képvisel, nem adhatja meg azt a lemondó nyilatkozatot, melyet a fentebb megjelölt törvény 2. cikke a vagyon részleges visszaadásának feltételül kikötött, mert ezt a lemondást ugyanezen törvény által életbeléptetett alapszabályok 4. cikkében foglalt rendelkezés is tiltja, de azért sem, mert igénybe akarja venni azt a jogsegélyt és jogorvoslatot, melyet a jogaiban sértett félnek: polgárnak vagy intézménynek az alkotmány és a törvények biztosítanak.“

A Magánjavak sorsa tehát a népszövetségi döntés után is változatlan maradt. Az igazgatóság megindította a pert, de az mindenféle nehézséggel járt. Közben óriási belpolitikai változások történtek. A második négy éves liberális kormányzás után csakhamar bekövetkezett a királyi parancsuralom, mely felállította a kisebbségügyi kormánybizottságot. Megindultak a tárgyalások a magyarságnak a Nemzeti Újjászületés Frontjába való bekapcsolására. E belépés egyik feltétele magyar részről a Magánjavak sorsának igazságos rendezése volt. A kormány mégis ígérte a kérdés méltányos elintézését. Sajnos, ez az elintézés megint csak ígéret maradt. Megvalósulásra sohasem került sor, mert ez ellen elsősorban a csíki románok tiltakoztak, akik fő haszonélvezői voltak a Magánjavak birtokainak.

Közben persze az 1923 óta elkobzott Magánjavak birtokain valószínűsége rablógazdálkodás folyt. A kormány az elkobzott birtokokból két kézzel adott intézményeknek, községeknek, egyházaknak és magánosoknak. Persze elsősorban románoknak, mivel magyarok csak kivételképpen kaptak. A megye északi határán fekvő 54.5x5 kat. hold birtoktestből mintegy 27.744 holdat a román állam Belbor, Holló, Tölgyes és Békás községek lakosainak osztott ki. E községi lakosok az erdőkön és legelőkön kívül belsősegeket is kaptak házhelyek céljaira. De nemcsak ezek a községek részesültek a magánjavak birtokaiból. Az erdélyi agrártörvény kifejezett rendelkezése ellenére a birtoktól száz kilométerre fekvő Vasláb község is értékes erdőt kapott. A községeken kívül az állam másoknak is adott potom áron többszáz millió lei értékű faanyagot. Nemcsak Csík-megyéből, hanem Erdély és az okiráltság számos községéből jelentkeztek

román szövetkezetek a csíkmezei székelyek elkobzott vagyonából való részesedésre. A községeken és egyházakon kívül a magánosok ezrei — kivétel nélkül mind román származásúak — kaptak minden ellenérték nélkül csíkmezei területeket vagy ingyen fát. Az erdők kihasználása állami felügyelet nélkül megdöbbentő visszaélésekre és a tolvajlások valóságos sorozatára vezetett. Emiatt a magánjavak birtokában végtelen pusztulás indult meg. Egész erdőterületeket taroltak le és pusztítottak el a minden felelősség nélkül garázdálkodó vállalkozók. Ez a helyzet később sem változott. A Gyilkos-tó környékén nemcsak falusi szegény emberek, hanem előkelő román nagyságok kaptak villa- és telephelyeket. Itt is olyan eljárás történt, mint a borszéki közbirtokosságtól kisajátított földek szétosztásánál. Ez utóbbi földekből például villahelyet kaptak: Constantinescu földművelésügyi miniszter felesége, Dúca külügyminiszter, Vaitoianu közlekedésügyi miniszter, Spataru megyei prefektus, Halipa Pan képviselő, Lupas és Iorga E. képviselők. A magánjavak birtokai 1923-tól 1940 augusztusáig a román kormány kezében valósággal napról-napra kisebbedtek és értéktelenedtek.

A második bécsi döntés után visszatért Székelyföld népe örömmel várta a román kormány által elkövetett igazságtalanságok jóvátételét. Ez a jóvátétel ténylegesen már a magyar csapatok bevonulásával megkezdődött, de jogilag csak a hivatalos lap 1941. augusztus 13-i számában megjelent kormányrendelet által rendeztetett. Ez a rendelet hivatkozik a magyar királyi kormány 1941. február havában kibocsátott rendeletére, mely visszaállította a korábbi állapotot a Csíki Magánjavakhoz tartozó vagyonnak arra a részére nézve, melyet a román állam állami tartalékképpen kezel és nem osztott ki magánosoknak vagy testületeknek. Erre a vagyonrészre a kormánynak most megjelent rendelete visszaállítja az önkormányzati vagyonkezelést. Elrendeli csíki illetőségű és székely származású feddhetetlen életű férfiak közül egy nyolctagú igazgatótanács választását. Az igazgatótanácsot Csík vármegye törvényhatósági bizottsága választja és az Csík vármegye alispánjának elnökelete alatt működik.

A román állam által másoknak kiosztott vagyonrész a rendelet szerint zárlat alá kerül. Ezt a vagyont zárgondnok kezeli. A gondnokot a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve a miniszterelnök rendeli ki. Ideiglenesen a ki nem osztott vagyont is ugyanez a gondnok kezeli addig, míg a rendeletben előírt igazgatótanács meg nem alakul és az önkormányzati vagyonkezelést át nem veheti.

E pillanatban így áll a csíki magán javak helyzete. Természetesen nehéz most megállapítani azoknak a károknak nagyságát, melyeket a magánjavak a hosszú rablógazdálkodás és elkobzás következtében szenvedtek. Mindenesetre a végleges rendezéskor e károsodások jóvátételét valamilyen módon és formában feltétlenül biztosítani kell. A román kormányzat által olyan rendszeresen leszegényített csíki székelység méltán követelheti, hogy kárpótolják elszenvedett veszteségeiért.

BÍRÓ SÁNDOR